

історичні джерела і обов'язково аналізуються учнями за допомогою спеціальних завдань підручника. Розширився і перелік зображень, де значне місце посідають схеми, інфографіка, карти.

- удосконалений апарат засвоєння: створено своєрідну «канву» запитань і завдань, за допомогою яких підтримується постійний зв'язок авторів з учнями на всіх етапах опрацювання параграфу, забезпечується постійне керівництво їх самостійною пізнавальною діяльністю різного рівня;

- більш активно використані зовнішні прийоми орієнтування: шрифтові виділення, шмуцтитули, колонтитули, умовні позначки, піктограми тощо.

Очевидно, що таке оформлення методичного апарату насамперед відбиває уявлення авторів про необхідний та достатній рівень самостійності в користуванні учнями підручником, шляхах застосування його на уроці та під час домашньої роботи, його роль в організації навчання.

Практичне заняття як форма інтегрованого навчання громадянської освіти та історії в гімназії

*Л. Т. Рябовол,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

У результаті дослідження теми «Методичні засади і технології інтегрованого навчання громадянської освіти та історії в гімназії» нами встановлено, що практичне заняття – форма навчання, яка повною мірою дає змогу реалізувати в освітньому процесі гімназії компетентнісний та діяльнісний підходи. На основі узагальнення результатів наукових досліджень з проблематики практичного заняття нами запропоновано визначення цієї форми навчання як такої, що спрямована на закріплення й застосування набутих знань шляхом вирішення пізнавальних завдань репродуктивного і творчого характеру, внаслідок чого відбувається поглиблення та розширення знань, а також розвиток практично значущих умінь і навичок учнів та формування їхнього ціннісно-емоційного ставлення до предмета вивчення.

Доведено, що в процесі інтегрованого навчання громадянської освіти та історії в гімназії доцільно використовувати різні види практичних занять, зокрема: з вивчення нового матеріалу; повторювально-узагальнюючі тощо. Особливістю практикумів з вивчення нового матеріалу є виконання нескладних практичних завдань на підтвердження певних теоретичних положень, у процесі чого вчитель має надавати учням консультативну допомогу.

Обґрунтовано відповідну методику, яка охоплює послідовне проходження таких етапів: опрацювання нового матеріалу з використанням різних джерел інформації, зокрема підручника, обговорення можливостей його застосування; постановка проблеми, формулювання вчителем завдання, ситуації, яка потребує аналізу; пошук та виявлення матеріалу/інформації, необхідної для виконання завдання; безпосередньо виконання завдання; усний/письмовий виклад

результатів та їх загальне обговорення; переосмислення учнем нових знань у теоретичному, практичному, ціннісному аспектах, «вкладання» їх у вже сформовану систему знань; оцінювання результатів навчальної діяльності учнів.

Доведено, що практичні заняття повторювально-узагальнюючого типу доцільно проводити по завершенню вивчення теми/розділу програми з метою систематизації, поглиблення, закріплення, комплексного застосування знань, навичок, умінь учнів.

Обґрунтовано методичні умови проведення практичних занять як-от: повідомлення вчителем теми, проблеми, завдання; опис умов, змісту події, явища, процесу, яке підлягає аналізу; добір джерел інформації, які слід опрацювати учням для аналізу чи розв'язання проблеми; актуалізація знань і досвіду, вже набутих учнями, й мотивація їхньої навчальної діяльності; формулювання вчителем пізнавальних завдань шляхом вказівки на спосіб діяльності через дієслова дії (доведіть, обґрунтуйте, зробіть аналіз, дайте визначення, порівняйте, вкажіть види тощо).

Основні результати реалізації науково-педагогічного проекту всеукраїнського рівня «Розвиток громадянської компетентності учнів» (липень 2020 р. – червень 2022 р.)

*Т. О. Ремех,
кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

У ході науково-педагогічного проекту всеукраїнського рівня «Розвиток громадянської компетентності учнів» (липень 2020 – червень 2022 рр.) за участі 5 освітніх закладів та 3 інститутів післядипломної педагогічної освіти встановлено, що реалізація інноваційної методики розвитку громадянської компетентності здобувачів освіти є ефективною за таких умов як-от: 1) системне впровадження діяльнісного та компетентнісного підходів до навчального процесу; 2) систематичне застосування в урочній і позаурочній діяльності технологій активного навчання учнів, проектних і дебатних технологій; 3) реалізація міжпредметної моделі навчання учнів громадянства через об'єднання зусиль учителів різних предметів; 4) встановлення дієвих взаємовідносин між учасниками освітнього процесу на засадах партнерства; 5) демократизація освітнього середовища на принципах рівності, толерантності, поваги до гідності людини; 6) взаємодія освітнього закладу, суб'єктів освітнього процесу з місцевою громадою, представниками державних органів, органами місцевого самоврядування та активною громадськістю.

З'ясовано, що організація роботи освітнього закладу з розвитку громадянської компетентності учнів може мати різні форми, наприклад: система виховних заходів, орієнтованих на формування громадянської компетентності; дворічний або трирічний великий соціальний проєкт освітнього закладу; побудова ефективної системи самоврядування для того, щоб діти могли реалізуватися і взяти на себе відповідальність, при цьому важливо визначитися із системою, функціями, автономією. При плануванні й організації освітнього процесу важливо враховувати